VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

5.8.2026

OKV/1625/21/2026
OKV/1625/21/2026-OKV-2

Viite:
Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö; VN/35609/2025

Asia:
Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja vapaan sivistystyön järjestämistä häiriötilanteissa koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Pidän perusteltuna, että erityisesti perusopetusta koskevassa lainsäädännössä varaudutaan opetukseen liittyviin häiriötilanteisiin ottaen huomioon perustuslaissa säädetty subjektiivinen oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Jatkovalmistelussa olisi hyvä kiinnittää huomiota myös maksuttomuuden ulottuvuuksiin.

Häiriötilanteet esi- ja perusopetuksessa on perusopetuslain muuttamista koskevassa lakiluonnoksessa määritelty 20 j §:ssä seuraavasti:

PL 20, 00023 Valtioneuvosto Puhelin 0295 162501 kirjaamo.okv@gov.fi
www.oikeuskansleri.fi

Häiriötilanteilla tässä laissa tarkoitetaan poikkeuksellista ja ennalta arvaamatonta uhkaa, tilannetta tai tapahtumaa, joka

1. ilmenee paikallisesti, alueellisesti tai valtakunnallisesti;
2. estää opetuksen järjestämisen siten kuin muualla tässä laissa säädetään tai vaarantaa lasten ja oppilaiden turvallisuuden ja terveyden, jos opetusta järjestetään siten kuin muualla tässä laissa säädetään; ja
3. edellyttää opetuksen järjestäjältä muualla tässä laissa säädetystä poikkeavia toimia opetuksen järjestämiseksi.

Pidän edellä selostettua häiriötilanteiden määritelmää sinänsä kattavana ottaen huomioon, että sen on tarkoitus kattaa hyvin monenlaiset ja ennakoimattomat häiriötilanteet. Kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että häiriötilanteet on määritelty varhaiskasvatuslain muuttamista koskevassa lakiluonnoksessa (11 §) ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamista koskevassa lakiluonnoksessa (23 §) siten, että toisin kuin perus- ja esiopetusta koskevassa laissa, häiriötilanteen kriteerinä ei pidettäisi häiriötilanteen ennalta arvaamattomuutta. Varhaiskasvatuslain säännöskohtaisissa perusteluissa toisaalta todetaan, että säännöksen on tarkoitus olla vastaava kuin perusopetuslakiin sisältyvä määritelmä ja vastaavasti vapaasta sivistystyöstä annetun lain säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että määritelmä olisi pääosin vastaava kuin muissa koulutusmuodoissa. Jatkovalmistelussa tulee harkita häiriötilanteiden määritelmää koskevien säännösten yhtenäistämistä. Mainituissa laeissa oleva ennakoimattomuuteen viittaava arvaamattomuus, on eräs tapa säädösperusteisesti tuoda ilmi yhtenä lisäkriteeriä tilanteen poikkeuksellisuutta.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi perusopetuksen osalta etäopetukseen siirtymistä, jos se olisi häiriötilanteen kannalta välttämätöntä. Toisaalta lakiluonnoksen mukaan (20 k §, 2 mom.) ”häiriötilanteiden opetusjärjestelyissä tulee erityisesti ottaa huomioon esiopetuksen oppilaat, perusopetuksen 1.-3. vuosiluokkien oppilaat, oppilaat, jotka saavat 20 c §:n 2 momentissa tarkoitettuna oppilaskohtaisena tukitoimena erityisluokanopettajan antamaa opetusta erityisluokassa tai tulkitsemis- ja avustajapalveluita, 20 i §:n 2 momentissa tarkoitetut toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat sekä 5 §:ssä tarkoitetut perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaat.”

Säädettäväksi ehdotetussa säännöksessä (Opetuksen järjestämisen periaatteet häiriötilanteissa) siis todettaisiin, että tietyt erityisen haavoittuvassa asemassa olevat oppilasryhmät ”tulee erityisesti ottaa huomioon” etäopetukseen siirtymistä harkittaessa. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ehdotetussa pykälässä säädettäisiin ”yleisistä lähtökohdista” opetuksen järjestämisessä häiriötilanteiden aikana ja edelleen samaa terminologiaa käyttäen, että ”häiriötilanteiden opetusjärjestelyissä tulisi erityisesti ottaa huomioon haavoittuvammassa asemassa olevat oppilaat ” ja että ”velvoite huomioida nämä

oppilaat koskisi ennen kaikkea häiriötilanteiden opetusjärjestelyitä koskevaa päätöksentekoa” (s. 38).

Toisaalta 20 l §:n 3 momentissa (Opetuksen järjestäminen etäopetuksena häiriötilanteissa) todettaisiin, että ”mitä tässä pykälässä säädetään, ei koske 20 k §:n 2 momentissa tarkoitettuja oppilaita”. Samoin säätämisjärjestysjaksossa todetaan, että esityksessä on rajattu etäopetukseen siirtymisen ulkopuolelle tietyt erityisen haavoittuvassa asemassa olevat lapset (s. 55 ja 58).

Katson, että edellä selostettu lakiluonnoksen 20 k §:n 2 momentti koskien haavoittuvammassa asemassa olevia lapsia ja heidän ”ottamistaan huomioon” opetuksen järjestämisessä häiriötilanteiden aikana jää epäselväksi ottaen huomioon lakiluonnoksen muu sisältö ja näiden ryhmien selkeä rajaaminen etäopetuksen ulkopuolelle. Esitystä tulisi tältä osin jatkovalmistelussa selkeyttää siten, että etäopetusta koskevien säännösten soveltamisesta koskien erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ei synny epäselvyyttä.

Etäopetukseen siirtyminen tarkoittaa käytännössä sitä, että opetus tapahtuu suurelta osin digitaalisessa ympäristössä. Esityksessä todetaan arvioitaessa esityksen taloudellisia vaikutuksia, että vuonna 2025 tehdyn selvityksen mukaan alakoulun ylemmille luokille henkilökohtaiset laitteet on tarjottu 38 prosentilla kunnista ja yläkoululaisille yli puolella kunnista (s. 19). Esityksen mukaan joulukuussa 2020 julkaistussa Kansallisen koulutuskeskuksen (Karvi) arviossa koronapandemian aikaisen poikkeustilanteen vaikutuksista opetukseen tietoteknisten välineiden puute nousi yhdeksi keskeiseksi tekijäksi, joka vaaransi oppilaiden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Esityksessä on myös tunnistettu, että koronapandemian aikana etäopetukseen siirtyminen heikensi opetuksen yhdenvertaisuutta ja oppimisen edellytyksiä muun muassa juuri käytettävissä olleeseen digitaaliseen laitteistoon liittyvien erojen ja oppilaiden kotitaustoihin liittyvien erojen vuoksi.

Näiden lakiluonnoksessa tunnistettujen ja selostettujen etäopetusta koskevien kokemusten perusteella esityksen vaikutusarvioinnissa tulisi yhdenvertaisuuden kannalta tulisi vielä lähemmin arvioida myös sitä, missä määrin etäopetus edellyttää digitaalisia laitteita ja niiden käytön osaamista ja erityisesti sitä, millä tavoin oppilaiden yhdenvertaisuus ja oikeus oppimiseen voi toteutua myös häiriötilanteissa. Tässä arviossa tulee kiinnittää erityistä huomiota erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin oppilasryhmiin. Tätä koskeva arviointi tulee sisällyttää myös säätämisjärjestystä koskevaan jaksoon.

Jotta varhaiskasvatuksen piirissä olevien lasten sekä koululaisten ja opiskelijoiden yhdenvertaisuus toteutuisi, jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, että mahdollisesti hyvin nopeasti kehittyvien häiriötilanteiden osalta myös valtakunnalliset toimintamallit ja ohjeet ovat selkeät.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri Janne Salminen

Esittelijäneuvos Minna Ruuskanen